

16.1 Sociale zekerheid in Nederland

Het doel van het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid is bestaanszekerheid en herverdeling van inkomens. Het **sociaal bestaansminimum** is het bedrag dat minimaal nodig is om van te leven. Er is sprake van **verplichte solidariteit**: de premies, uitkeringen, voorzieningen en voorwaarden zijn verplicht voorgeschreven door de overheid. Als de uitkeringen telkens worden verhoogd met de stijging van de consumentenprijzen, zijn de uitkeringen **waardevast**. Als de uitkeringen worden verhoogd met de stijging van het gemiddelde loonniveau is er sprake van **welvaartsvaste** uitkeringen. Om werklozen te prikkelen actiever op zoek te gaan naar een nieuwe baan kan de overheid het verschil tussen uitkeringen en lonen vergroten.

Het grootste deel van de sociale verzekeringen in Nederland wordt gefinancierd volgens het **omslagstelsel**. Het omslagstelsel houdt in dat de door werknemers en werkgevers betaalde premies nog in hetzelfde jaar worden doorgegeven aan de uitkeringsgerechtigden. De sociale zekerheid dreigt te duur te worden. De overheid probeert mensen daarom te prikkelen om een baan te zoeken. Een probleem is dat mensen met een uitkering er netto niet of nauwelijks op vooruit gaan als ze betaald werk krijgen, omdat zij bijvoorbeeld meer belasting moeten betalen en minder toeslagen ontvangen. Dit heet de **armoedeval**. De overheid heeft daarom maatregelen genomen om de sociale zekerheid betaalbaar te houden: 1. Strengere eisen om voor een uitkering in aanmerking te komen; 2. Verkorting van de uitkeringsduur; 3. Verlaging van het uitkeringsbedrag en 4. Fraudebestrijding.

Sommige politici en economen vinden dat het stelsel van sociale zekerheid moet worden vervangen door een basisinkomen. Een **basisinkomen** is een bedrag dat de overheid aan iedere Nederlander boven de 18 jaar geeft, zonder daar voorwaarden bij te stellen.

16.2 Sociale verzekeringen

Sociale verzekeringen worden betaald uit de sociale premies. De sociale verzekeringen worden onderverdeeld in volksverzekeringen en werknemersverzekeringen. De **premies volksverzekeringen** worden hoofdzakelijk betaald door werknemers en zelfstandigen en worden geïnd door de Belastingdienst. De uitkeringen worden verzorgd door de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Iedereen die in Nederland woont en/of werkt heeft recht op de uitkeringen. Het gaat om uitkeringen volgens de **AOW (Algemene Ouderdomswet)**, **ANW (Algemene Nabestaandenwet)**, **Wlz (Wet langdurige zorg)** en de **AKW (de premievrije Algemene Kinderbijslagwet)**.

De **premies werknemersverzekeringen** worden hoofdzakelijk betaald door werkgevers en worden geïnd door de Belastingdienst. De uitkeringen worden verzorgd door het Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Alleen werknemers die zijn ontslagen of arbeidsongeschikt zijn geraakt, hebben recht op een uitkering volgens de **Wwz (Wet werk en zekerheid)** of de **WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen)**.

16.3 Sociale voorzieningen en toeslagen

Sociale voorzieningen worden betaald uit belastingen. Elke burger heeft onder bepaalde voorwaarden recht op de uitkeringen. Iedereen die kan werken maar daarbij ondersteuning nodig heeft, valt onder de Participatiewet. In de **Participatiewet** staan regels over het recht op bijstand en de Wajonguitkering. De **bijstand** is een uitkering aan mensen zonder inkomen of zon-

der recht op andere uitkering. Een Wajonguitkering is een uitkering aan jonggehandicapten met weinig kans op werk.

Toeslagen zijn aanvullingen op je inkomen als je in verhouding tot je inkomen hoge kosten hebt. De **huurtoeslag** is een bijdrage van de overheid in de kosten van de huur voor huurders met een in verhouding tot hun inkomen hoge huur. De **zorgtoeslag** is een bijdrage van de overheid in de kosten van de zorgverzekering voor mensen met een in verhouding tot hun inkomen hoge zorgpremie. De **kinderopvangtoeslag** is een tegemoetkoming in de kosten van de opvang van kinderen als je zelf moet werken of studeren. Het **kindgebonden budget** is bovenop de algemene kinderbijslag een extra bijdrage in de kosten voor je kinderen tot 18 jaar.

16.4 Nivellering, denivellering en overheidsbeleid

Bij **nivellering** worden inkomensverschillen naar verhouding kleiner. Bij **denivellering** worden inkomensverschillen naar verhouding groter. Bij nivellering en denivellering gaat het om inkomensverhoudingen, niet om inkomensverschillen in euro's.

De overheid streeft naar een **rechtvaardige inkomensverdeling**. Economen doen over rechtvaardigheid geen uitspraken. Dat bepalen politici. Economen kunnen wel aangeven of overheidsmaatregelen nivellerend of denivellerend werken.

Herverdeling van primaire bruto-inkomens door de overheid kan: 1. Door ingrijpen in de hoogte van het minimumloon; 2. Door vaststelling van maximumtarieven, 3. Via de Wet gelijke behandeling; 4. Door subsidiëring van het onderwijs.

Het belastingsysteem en stelsel van inkomensoverdrachten leiden tot **herverdeling van secundaire inkomens** in Nederland. Verschillende onderdelen van het Nederlandse belastingstelsel werken herverdelend. Het **progressief belastingtarief** voor de loon- en inkomstenbelasting werkt nivellerend: naarmate je inkomen hoger is betaal je gemiddeld een hoger belastingpercentage. De **heffingskortingen** leiden ook tot nivellering van het inkomen. **Aftrekposten** zijn meestal meer in het voordeel van de hogere inkomens. Mensen met een hoger inkomen hebben meestal meer of hogere aftrekposten, bijvoorbeeld een hogere hypotheekrenteaf trek. Ook leveren aftrekposten bij een hoog inkomen meer belastingvoordeel op dan bij een laag inkomen. Aftrekposten werken daarom denivellerend.

Sociale uitkeringen en **voorzieningen** werken nivellerend. Mensen met een inkomen betalen belastingen en premies, waarvan een deel wordt doorgegeven aan mensen die geen of onvoldoende inkomen hebben. De **sociale premies** werken denivellerend voor degenen die de premies betalen. Tot het bereiken van de maximumpremie betaalt iedereen een even hoog percentage premies. Tot zover is de premieheffing proportioneel. Als iemand de maximumpremie betaalt en zijn inkomen stijgt verder daalt het gemiddelde premiepercentage: de premieheffing is dus degressief. De **huurtoeslag**, **zorgtoeslag** en het **kindgebonden budget** werken nivellerend.